

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Логопедична робота з розвитку прийменниково-відмінкових конструкцій у
дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення
III рівня

Виконала студентка групи СОм-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Пуріс Таїсія Олегівна
Керівник: Турубарова А. В.
Рецензент: Залановська Л. І.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2021 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 62 с., 14 табл., 4 рис., 44 джерела.

Об'єкт дослідження: прийменниково-відмінкові конструкції у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати систему логопедичної роботи щодо розвитку навичок правильного вживання прийменниково-відмінкових конструкцій дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, систематизація вітчизняної психолого-педагогічної та методичної літератури; емпіричні: педагогічне спостереження, бесіда, констатувальний та формувальний експеримент із аналізом отриманих даних; математична обробка даних (кількісна та якісна обробка даних).

Мовлення займає надзвичайно важливе значення у розвитку дитини. Найбільш уживаними граматичними засобами, що виражають просторові відносини, є прийменниково-відмінкові конструкції.

Своєрідність оволодіння граматичною будовою мови дітьми із загальним недорозвиненням мовлення проявляється в більш повільному темпі засвоєння, в дисгармонії розвитку морфологічної і синтаксичної системи мови, семантичних і формально-мовленнєвих компонентів, в спотворенні загальної картини мовленнєвого розвитку. У дітей із загальним недорозвиненням мовлення виявляються утруднення як у виборі граматичних засобів для вираження думок, так і в їх комбінуванні.

**ПРИЙМЕННИКОВО-ВІДМІНКОВІ КОНСТРУКЦІЇ, ГРАМАТИЧНИЙ
ЛАД МОВЛЕННЯ, ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ,
ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК.**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мовлення займає надзвичайно важливе значення у розвитку дитини. Найбільш уживаними граматичними засобами, що виражають просторові відносини, є прийменниково-відмінкові конструкції. Вживання прийменників з просторовим значенням представляє для дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення значні труднощі. Тому важливе значення набуває своєчасне, систематичне обстеження мовленнєвих відхилень і помилок у мовленні.

Проблема вивчення особливостей граматичної структури мовлення, а саме – вживання дітьми дошкільного віку прийменниково-відмінкових конструкцій досліджувалась у науково методичній літературі в декількох аспектах. В. Глухов, О. Корнєв, О. Леонтьєв, Т. Ушакова досліджували лінгвістичний аспект даного питання, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Гвоздєв – лінгводидактичний, Н. Жукова, Р. Лалаєва, Р. Левіна, О. Мастиюкова, Т. Філічева – логопедичний. А. Янушоніс виділені кількісні та якісні особливості вживання прийменників дітьми із загальним недорозвиненням мовлення, виявлено недостатню сформованість вживання прийменників даною категорією дітей [3].

Порушення граматичного ладу мови у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, що виражаються в елементарних неправильних синтаксичних конструкціях, несформованості процесів словотворення і словозміни, є стійкими і можуть зберігатися у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення до старших класів (О. Грибова, Н. Жукова, Є. Соботович, Л. Спірова, С. Шаховська та ін.).

Деякі аспекти граматичного ладу мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення вивчені недостатньо. У роботах Н. Жукової, В. Ковшикової, І. Колповського, Р. Левіної, С. Шаховської та інших серед

морфологічних аграматизмів при загальному недорозвиненні мовлення виділяється неправильне вживання прийменниково-відмінкових конструкцій.

У роботах Н. Жукової, Л. Спірової, Т. Філічевої, С. Шаховської, виділені порушення морфологічної системи мови у дітей із загальним недорозвиненням мовлення обумовлені неправильним вживанням закінчень іменників, прийменниково-відмінкових конструкцій. Але на сьогодні не достатньо наукових розробок щодо системи логопедичних занять спрямованих на розвиток прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Все вищезазначене і обумовило вибір теми магістерської роботи «Логопедична робота з розвитку прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня».

Об'єкт дослідження: прийменниково-відмінкові конструкції у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Предмет дослідження: система логопедичних занять спрямованих на розвиток правильного вживання прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати систему логопедичної роботи щодо розвитку навичок правильного вживання прийменниково-відмінкових конструкцій дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати спеціалізовану літературу з проблеми дослідження вживання прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

2. Виявити критерії та параметри дослідження прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

3. Провести експериментальне дослідження особливостей прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

4. Розробити, апробувати та довести ефективність системи логопедичних занять з розвитку правильного вживання прийменниково-відмінкових конструкцій дітьми дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, систематизація вітчизняної психолого-педагогічної та методичної літератури; емпіричні: педагогічне спостереження, бесіда, діагностичні методи: методика «Де право? Де ліво?» (Н. Рудакова), методика «Ховаємо іграшку» (О. Громова), методика «Хто? Що? Скільки?» (Н. Рудакова), методика «Додай слова» (Т. Безсонової, О. Грибової), констатувальний та формувальний експеримент із аналізом отриманих даних; математична обробка даних (кількісна та якісна обробка даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

- концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку (Є. Соботович);
- концепція загальномовленнєвої підготовки дітей до школиного навчання (Є. Соботович);
- нормативні показники і критерії мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку (Є. Соботович);
- концепції про структуру мовних знань, механізми їх засвоєння на практичному рівні оволодіння мовленнєвою діяльністю (Дж. Грін, І. Зимня, М. Жинкин, О. Леонтьев, О. Лурія, Д. Слобін, О. Шахнарович та ін.);
- психолінгвістичний підхід до аналізу мовленнєвого розвитку дитини і його формування за умов нормального та порушеного онтогенезу (Н. Жукова, О. Леонтьев, Ж. Піаже, Є. Соботович, Ф. Сохін А. Тамбовцева, В. Тищенко, О. Шахнарович, Н. Юр'єва та ін.);

– вчення про попередження та корекцію порушень мовленнєвого розвитку у дітей із загальним недорозвиненням мовлення (Л. Волкова, Б. Гріншпун, Н. Жукова, Р. Лалаєва, Р. Левіна, О. Мастюкова, Є. Соботович, В. Тарасун, Т. Філічева, Н. Чевельєва, Г. Чиркіна, М. Шеремет та ін.);

– вчення про тісний взаємозв'язок ліній розвитку фонетичної, лексичної та граматичної сторін мовлення з одного боку, та когнітивних процесів (М. Жинкін, Л. Виготський, О. Корнєв, Р. Лалаєва, О. Лурія, О. Мастюкова, Є. Соботович, О. Шахнарович та ін.).

Дослідження проводилось на базі комунального закладу ДНЗ (ясласадок) № 7 «Ластівка» м. Новомосковська.

Апробація результатів дослідження:

– зміст і результати дослідження оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «НАУКА ОЧИМА МОЛОДІ – 2019» (Запоріжжя, 17 травня 2019 р.).

– II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у Міжнародний науково-інноваційний простір» (13–14 травня 2021 р., м. Запоріжжя).

Публікації. Зміст і результати дослідження висвітлено у публікації:

Особливості вживання прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Наука очима молоді – 2019: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (17 травня 2019 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя, 2019. С. 89–91.

Структура: магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (44 найменування). Загальний обсяг роботи – 62 с.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури з проблеми розвитку прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня і проведене експериментальне дослідження дозволили сформулювати ряд висновків.

1. В ході проведення роботи було виявлено, що дана проблема вивчена мало і вимагає подальшого опрацювання як ряду теоретичних положень, так і проведення практичних досліджень в галузі вивчення особливостей прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Проаналізувавши спеціалізовану літературу з проблеми дослідження, були вивчені особливості, методи дослідження та рівні сформованості прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

На основі аналізу літератури можна сказати, що прийменниково-відмінкова конструкція – це єдиний функціональний комплекс прийменника і відмінка. Прийменникові конструкції виражають різноманітні значення: місце, час, спосіб дії, причину, мету, ставлення до предметів. Порушення в засвоєнні прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення пов’язане з просторовим і оптико-просторовим фактором, несформованістю просторового орієнтування.

2. Були виявлені параметри дослідження прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей дошкільного віку із ЗНМ:

- оптико-просторове орієнтування;
- розуміння прийменниково-відмінкових конструкцій;
- вживання іменника у різних відмінках;
- вживання прийменниково-відмінкових конструкцій.

3. Проведене обстеження особливостей прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням

мовлення показало, що існує залежність між розумінням і володінням просторовими прийменниками і сформованістю оптико-просторового гнозису і праксису.

Помилки у використанні відмінків і прийменників у дітей із ЗНМ численні і специфічні і носять як продуктивний, так і непродуктивний характер, відповідний низькому рівню розвитку їх граматичних засобів мовлення.

Розглядаючи особливості вживання прийменниково-відмінкових конструкцій дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ми виявили, що при порушеннях розвитку мовлення, діти, які не накопили необхідного набору словозмінних елементів і не навчились пересувати слово по словозмінній шкалі, як це спостерігається в нормі, передчасно звертаються до відтворення найбільш відокремленого морфологічного елемента – прийменника. Вони довго не помічають, що прийменник і флексія пов’язані і що їх поєднання являє собою певну єдність.

Труднощі в засвоєнні прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей дошкільного віку пов’язані з несформованістю просторових уявлень. Особливості просторових відносин проявляються в специфіці вживання прийменниково-відмінкових конструкцій, складних і простих прийменників. Виражені труднощі діти дошкільного віку із ЗНМ відчувають при використанні прийменниково-відмінкових конструкцій: прийменники опускаються, можливі і їх заміни, а іменники вживаються у називному відмінку.

Провівши дослідження на базі комунального закладу ДНЗ (ясла-садок) комбінованого типу №7 «Ластівка» м. Новомосковська, ми можемо стверджувати про наявність у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення недостатній рівень сформованості прийменниково-відмінкових конструкцій.

4. Виходячи з результатів констатувального експерименту було розроблено цикл логопедичних занять. Основною метою якого є розвиток

навичок правильного вживання прийменниково-відмінкових конструкцій дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. В основу циклу занять покладена безпосередньо фронтальна робота з дітьми, яка являє собою цикл логічних, структурних, взаємопов'язаних, чітко підібраних 10 занять.

За результатами проведеного експериментального дослідження було виявлено, що низький рівень сформованості прийменниково-відмінкових конструкцій у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення експериментальної групи має одна дітина і це становить 17% від загальної кількості дітей експериментальної групи. На середньому рівні знаходиться три дитини і це становить 50%. На високому рівні знаходиться дві дитини і це становить 33% від загальної кількості. Отже, діти дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня значно покращили свої результати, що свідчить про те, що вони потребували систематизованого та організованого навчання. Воно надає змогу дітям покращити свої мовленнєві навички для подальшого успішного навчання у школі.

Перспективами подальших наукових розвідок є розробка методичних рекомендацій для батьків з розвитку навичок правильного вживання прийменниково-відмінкових конструкцій дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.